

Umberto
ECO

Cum ne construim
dușmanul

și alte scrieri ocazionale

Traducere de Ștefania Mincu

POLIROM
2017

Cuprins

Introducere	5
Cum ne construim dușmanul	9
Absolut și Relativ	37
Flacăra e frumoasă	67
În căutarea comorilor	97
Delicii fermentate	113
Embrionii afară din Paradis	127
Grupul 63, după patruzeci de ani.....	139
<i>Hugo, hélas!</i> Poetica excesului	173
<i>Veline</i> și tăcere	213
Astronomii imagine	223
Câte bordeie, atâtea obicei.....	259
Eu sunt Edmond Dantès!.....	271
<i>Ulise</i> ne mai lipsea.....	291
De ce insula nu e niciodată găsită.....	301
Reflecții despre WikiLeaks	333

Quasimodo din *Notre-Dame de Paris* are un nas tetraedric, o gură în formă de potcoavă, ochiul stâng acoperit de o sprânceană roșie și zburlită, pe când cel drept dispare sub un neg uriaș; dinții sunt cu spărturi ici-colo, precum crenelurile unui castel; de sub buza cu bătăături îi iese un dinte ca un colț de elefant... Are un cap disproporționat acoperit cu păr roșu, țepos; între un umăr și celălalt, o cocoasă enormă, tălpi mari, mâini monstruoase, iar picioarele atât de ciudat strâmbate, că nu se puteau atinge decât la genunchi, iar văzute din față, semănau cu două tăișuri de seceră care se uneau la mânăre...

Ca pentru a contrazice această infățișare respingătoare, Hugo îi dăruiește lui Quasimodo un suflet simțitor și o mare capacitate de a iubi. Însă atinge culmea cu figura lui Gwynplaine, Omul care râde.

Gwynplaine nu este numai cel mai urât dintre toți și cel mai nefericit din cauza urâteniei lui; este, dintre toți, spiritul cel mai pur, capabil de o dragoste nesfârșită. Și, paradox al urâteniei romantice, monstruos cum este, și tocmai pentru faptul că e monstruos, stărnește dorința celei mai frumoase femei din Londra.

Să rezumăm, pentru cei ce au uitat. Vlăstar de familie nobilă, răpit de mic copil, dintr-o răzbunare politică, Gwynplaine este transformat de către *comprachicos* într-o mască grotescă, desfigurându-i-se chirurgical trăsăturile și fiind condamnat la un răs perpetuu.

Natura fusese darnică față de Gwynplaine. Ea îi dăruise o gură putând să se deschidă până la urechi, niște urechi putând să se răsucească

până peste ochi, un nas inform făcut pentru clătinarea ochelarilor când voia să se strâmbe și un chip pe care nu-l puteai privi fără să pufnești în râs. [...]

Dar numai natura singură? Nu cumva fusese ajutată? Doi ochi asemănători unor ferestruici, un gol în loc de gură, o umflătură cârnă cu două găuri în loc de nări, o strivitură în loc de obraz, și toate la un loc având ca rezultat râsul – e sigur că natura singură nu produce asemenea capodopere. [...]

Un asemenea chip nu se face de la sine, ci prin voința cuiva. [...]

Gwynplaine copil fusese vrednic să se ocupe cineva de el într-atâta încât să-i modifice chipul? De ce nu! Măcar pentru atragerea lumii și pentru câștig. După toate aparențele, niște iscusii mănuiitori de copii îi lucraseră fața. Părea vădit că o știință dibace, pesemne ocultă, care era pentru chirurgie ceea ce alchimia este pentru chimie, dăltuise carnea, când copilul era încă foarte mic, și crease dinadins acest chip. Știința despre care e vorba, pricepută la secțiuni, obtuzii și ligaturi, spintecase gura, urechile, desfăcuse cartilajele, răscolise sprâncenele și obrazii, lătise mușchiul zigomatic, estompase cusăturile și cicatricile, readusese pielea peste răni, păstrând totodată fața cu golurile ei căscate, și din sculptura aceasta puternică și profundă ieșise o mască: Gwynplaine*.

Ca mască, Gwynplaine face pe saltimbancul, foarte iubit de spectatori, și o iubește cu un simțământ pur în copilărie pe Dea, o copilă

* Victor Hugo, *Omul care râde*, trad. rom. de Gellu Naum, Editura Tineretului, București, 1961, pp. 211-212.

oarbă care joacă în fața publicului împreună cu el. Gwynplaine vedea pe pământ o singură femeie, creatura aceea oarbă. Dea îl idolatriza pe Gwynplaine, îl atingea și zicea: „Ești așa de frumos”.

Asta până când s-au întâmplat două lucruri. Lady Josiane, sora reginei, râvnită pentru frumusețea ei de toți gentilomii de la curte, îl vede pe Gwynplaine la teatru, se îndrăgostește de el, îl trimite un bilet: „Tu ești respingător, eu sunt frumoasă. Tu ești histrion, eu sunt ducesă. Eu sunt prima, tu ești ultimul. Te vreau. Te iubesc. Vino”. Gwynplaine e împărțit între tentație, dorință și iubirea față de Dea, când iată că ceva de altă natură intervine. Crede că e arestat, este supus unui interogatoriu, unei confruntări cu un bandit aflat pe moarte; pe scurt, dintr-odată se vede recunoscut drept lordul Fermain Clancharlie, baron de Clancharlie și Hunkerville, marchiz de Corleone în Sicilia și la fel în Anglia – răpit și mutilat la o vârstă fragedă ca răzbunare între familii.

Înainte cu pași repezi în povestire, pentru că Gwynplaine însuși se vede aruncat fără veste din noroi până la stele fără ca măcar să-și dea seama ce i se întâmplă. Atâta doar că la un moment dat se trezește, somptuos îmbrăcat, în sala unui palat despre care i se spune că este al său.

Îl vede ca pe un castel vrăjit, și acum șirul minunățiilor pe care le descoperă în el (singur în deșertul acela sclipitor), galeria de încăperi și de săli face să i se învârtă capul nu numai lui, ci și cititorului. Nu întâmplător capitolul respectiv se intitulează „Asemănarea dintre o pădure și un palat”, iar descrierea aceluia Luvru

sau Ermitaj ține vreo cinci-șase pagini, în funcție de ediții. Deci Gwynplaine rătăcește uluit din încăpere în încăpere, până ajunge la un alcov în care, pe pat, lângă o cadă pregătită pentru o baie feciorelnică, vede o femeie goală.

Nu literalmente goală, ne previne Hugo. Era îmbrăcată. Însă descrierea acestei femei îmbrăcate, mai ales dacă o vedem cu ochii lui Gwynplaine, care n-a mai văzut goliciune femeiască, reprezintă cu siguranță una dintre culmile literaturii erotice.

În centrul pânzei, unde de obicei se află păianjenul, văzu ceva nemaipomenit, o femeie goală. Nu propriu-zis goală. Era îmbrăcată. Ba chiar din cap până în picioare. Veșmântul era o cămașă foarte lungă, cum sunt tunicile ingerilor pictați pe icoane, dar atât de impalpabilă, încât părea udă. De aici închipuirea aceea de goliciune feminină, mai înșelătoare și mai primejdioasă decât goliciunea propriu-zisă. [...] Vălul argintiu, diafan ca sticla, era un cort. Era fixat doar în partea de sus și putea fi ridicat. [...] Pe patul acela, din argint ca și baia și canapeaua, stătea culcată femeia. Dormea. [...]

Între goliciunea ei și privire se aflau două obstacole, cămașa și baldachinul de vâl argintiu, două străvezimi. Încăperea, mai mult alcov decât odaie, era luminată oarecum discret de lucirea sălii de baie. Dacă femeia nu avea pudoare, lumina se rușina. Patul nu avea nici stâlpi, nici baldachin, nici cer, așa încât femeia, când deschidea ochii, se putea vedea de mii de ori goală în oglinzile de deasupra ei. Gwynplaine nu vedea decât femeia. Femeia aceea o recunoștea. Era ducesa. O revedea! O revedea acum înfricoșătoare. Femeia goală e femeia înarmată. [...]

Lipsa aceea de pudoare se transforma în ceva luminos. Făptura aceea stătea goală cu atitudinea calmă a cuiva care are dreptul la cinismul divin, avea siguranța unei zeități olimpiene care se preface în fiică a abisului și-i poate spune oceanului: Tată! Și se oferea, cu neputință să i te apropie și superbă, tuturor celor trecătoare, privirilor, dorințelor, nebuniilor, viselor, trufaș atipită în patul acela de *boudoir*, precum Venus în imensitatea spumei*.

Și iată că Josiane se trezește, îl recunoaște pe Gwynplaine și începe o furibundă acțiune de seducere la care nefericitul nu mai poate acum să reziste, atâta doar că femeia îl aduce până-n culmea dorinței, dar încă nu-i cedează. Se aruncă doar într-o serie de fantezii, mai erotizante decât însăși goliciunea ei, în care se manifestă ca fiind virgină (este încă astfel) și prostituată, dornică să se bucure nu doar de teratologia pe care Gwynplaine i-o promite, ci și de fiorul pe care i-l va aduce sfidarea lumii și a curții, la a cărei perspectivă se îmbată: Venus care așteaptă un dublu orgasm, și din posesia privată, și din felul cum îl va arăta lumii în public pe Vulcan al ei.

Lângă tine mă simt înjosită. Ce fericire! Cât e de plictisitor să fii altetă! Nu există lucru mai obositor decât să fii augustă! Sunt sătulă până-n gât de respect, și am nevoie de dispreț. [...] Te iubesc nu numai pentru că ești diform, ci și pentru că ești o zdreanță omenească. Iubesc monstrul și iubesc măscăriciul. Un amant umilit, batjocorit, caraghios, hidos, expus râsului

* *Ibidem*, pp. 389-390.

pe un eșafod cărui i se spune teatru e nespus de plăcut. E ca și cum ai mușca din fructul abisului. Să muști nu din mărul paradisului, ci din al iadului, iată ce mă ispitește. Tu ești stăpânul așteptat. [...] Gwynplaine, eu sunt tronul, tu ești o scenă din piață. Să ne așezăm la același nivel. Ah! Sunt fericită, iată-mă înjosită. Aș vrea ca toți să poată afla cât sunt de înjosită. S-ar prosterna și mai mult, deoarece, cu cât au mai multă oroare, cu atât se târăsc mai mult. Așa-i făcut neamul omenesc. Dușmănos, dar laș. Balaur, dar și vierme. Oh, sunt depravată precum zeii. [...] Tu nu ești urât, ești desfigurat. Cel urât este mic. Cel desfigurat e mare. Cel urât e strâmbătura diavolului pe la spatele celui frumos. Cel desfigurat e inversul sublimului. [...]

„Te iubesc”, exclamă femeia. Și-l sărută mușcându-l.

Pe când Gwynplaine e gata să cedeze, sosește un mesaj al reginei care-i comunică surorii ei că Omul care râde a fost recunoscut ca adevăratul Lord Clancharlie și-i este destinat ca soț. Josiane comentează: „prea bine”, se ridică, îi întinde mâna și (trecând de la tu la dumneavoastră) îi spune celui cu care dorea să se unească în mod sălbatic: „Ieșiți”. Și comentează: „Din moment ce sunteți soțul meu, ieșiți... Nu aveți dreptul să stați aici. Acesta este locul iubitelui meu”.

Excesiv este Gwynplaine în diformitatea lui, excesivă Josiane în sadomasochismul inițial, excesivă reacția ei. Situația, răsturnându-se acum prin mecanismul normal al agnițiunii

* *Ibidem*, pp. 394-395.